

Antični, svetopisemski in eksistencialnopedagoški temelji rezilientnosti

■ **Bogomir Novak**, dr. znan., je bil v letih 1985–2012 redno zaposleni raziskovalec vzgoje in izobraževanja na *Pedagoškem inštitutu v Ljubljani*. Je avtor 810 bibliografskih enot, od tega ene znanstvene in več strokovnih monografij. Po upokojitvi je še nekaj časa sodeloval s *Pedagoškim inštitutom* kot član raziskovalne skupine na mednarodnih konferencah *Instituta Sorena Kierkegaarda* in s centri dnevnih dejavnosti za starejše v Ljubljani.

Ob sedanji pandemiji okužb s koronavirusom se ponovno sprašujemo o pogojih odpornosti –rezilientnosti. Ni zgolj epidemiološka, ampak je medicinska – zdravstvena, psihosocialna in celo filozofsko-antropološka. Radi pozabljamo, da se človek z vsem svojim žitjem in bitjem nenehno bori z notranjim in zunanjim okoljem na življenje in smrt. Na kratko bomo skušali opredeliti, kateri so dejavniki nevarnosti (rizičnosti) in odpornosti nanje.

Lekcije iz antike

Človek se je od nekdaj zavedal nevarnosti in se je skušal pred njimi zavarovati. Zdi se, da je bilo življenje posameznikov bolj varno, dokler je bilo bolj sonaravno. Vendar pa je bila medicina v antiki še tako nerazvita, da je podlegel marsikateri okužbi, ki ji danes ne bi. Po drugi strani pa je bil antični človek veliko bolj duhovno, etično in religiozno vzdržen, da se lahko od njega učimo.

Pozabljamo na učno lekcijo, ki obstaja kot zgodovinsko izročilo duha stoikov. Stoiški filozofi so delovali tako v starogrških Atenah kot v starem Rimu od 3. stoletja pred Kristusom do 4. stoletja po njem. Kristjani so od stoikov prevzeli pojem logos, ki pomeni besedo, misel, zakon, pa tudi vrline (gr. *arete*, lat. *virtus*) sočutja, bratstva, enakosti vseh ljudi (kozmopolitizem), duhovne vaje (gr. *askesis*) zavesti oz. budnosti, ne

pa tudi duševnega stanja brez trpljenja (gr. *apatheia*). Njihovo geslo je bilo razumno delovaje v skladu z naravo. To geslo se je ponovilo tudi v renesansi in se ponavlja, kadarkoli človek želi priti nazaj k naravi. Ta težnja je tudi danes navzoča pri ekoloških gibanjih. Kot druge filozofske smeri v antiki so tudi stoiki poudarjali duševni mir kot nepremičnost duše (gr. *ataraksija*). Pri Jezusu je mir odločilnega pomena. Svoje učence je pozdravljal »Mir vam bodi«. Vsakemu delu sledi počitek. Znano je, da je treba dan izkoristiti (lat. *carpe diem*), vendar pa ni treba skrbeti za jutrišnjega, ker je dnevu dovolj lastna teža. Človek je merilo (gr. *anthropon metron*, lat. *homo mensura*). To stališče sofista Protagore so različne smeri sicer različno razlagale, še danes pa je jasno, da pretiravanje ni zdravo in ni etično dobro niti v smeri lenobe – brezdelja niti v smeri deloholizma. Naše notranje trdnjave (lat. *citadela*) pri stoikih noben zunanji sovražnik ne more premagati. Njihovo geslo je bilo »Zdrži in se vzdrži« (lat. *sustine et abstine*). To ustreza današnji rezistenci in perzistenci, odpornosti in vztrajnosti. Jezus pravi: »Pa tudi jaz tebi povem: Ti si Peter (Skala) in na to skalo bom sezidal svojo Cerkev in peklena vrata je ne bodo premagala.« (Mt 16,13–19) Zato tudi velja: trdi časi minejo, trdni značaji pa ostanejo.

V antični modrosti najdemo že kar nekaj ključnih predpostavk odpornosti – rezilientnosti. Geslo »Živi skrito« (gr. *lathe biosas*) je zastopal Epikur, vodja epikurejske šole. Dokler ni krščanstvo z Milanskim ediktom cesarja Konstantina v 4. stoletju postalo državna vera, so se morali prvi kristjani skrivati po katakombah, ki so bile njihove cerkve, kjer so imeli obrede. Pri tem so bili pogumni, ker sta jim nenehno grozila preganjanje in

Foto: BS

mučenje. Z zaščitnimi maskami se posamezniki skrivamo pred nevarnostjo okužbe s koronavirusom. Njihova nasprotna filozofija je bila epikurejstvo. Epikurejce so klicali kar 'uživači', čeprav v njihovem programu niso bili le telesni užitki, ampak tudi duhovni. Ta filozofija je bližja današnjemu času konzumnega neoliberalizma, pri čemer so poleg materialnih užitkov ob nakupih navzoči tudi užitki psevdoduhovnosti.

Svetopisemska osnova vzdržnosti

Nove krščanske vrline so postale vera, upanje in ljubezen. Vzdržnost kot lastnost osebnega značaja in vzdržljivost kot sposobnost ohranjanja zdravega stanja telesa in duha sta izpeljani iz drže (gr. *hexis*, lat. *habitus* – drža telesa, noša, obleka, navada, zdravje, znanje). Gre za osebni značaj, ki je pridobljen z nenehno vajo. Globalna projekcija trajnostnega razvoja je v bistvu vzdržna, kar pove angleška sintagma *sustainable development*. Tako individualna kot družbena raven pa izhajata že iz svetopisemske zasnove. Pogosto se zaradi ogroženosti počutimo tesnobno in depresivno. Ko v življenju ne vemo več, kako in kam, tedaj izročimo vse te negotovosti Bogu in recimo: »Oče, vse Ti izročam, moje življenje je v Tvojih rokah in v Tvoji volji.« Potem bomo občutili tolažbo in Gospodov objem. Dal nam bo moč, da

bomo zmogli, odgovoril bo na naše molitve. Čaka nas, da ga bomo prosili in ga poklicali na pomoč.

»Omagujočemu daje moč, onemoglemu povečuje vzdržljivost. Mladenci omagujejo in pešajo, mladci se spotikajo in padajo, tisti pa, ki zaupajo v Gospoda, obnavljajo svojo moč, vzdigujejo trup kakor orli, tekajo, pa ne opešajo, hodijo, pa ne omagajo.« (Iz 40,29–31) Močni postanemo, ko smo dejavni v veri in spoznamo, da z Bogom lahko dosežemo stvari, ki se zdijo nemogoče. To spoznanje pomaga v vsaki krizi, ko sledimo vodilu: »Ne skrbi, Bog bo dal!« Velja, da »vse zmorem v njem, ki mi daje moč« (Flp 4,13). Hodimo po poti križa, kar pomeni, da nam Kristus pomaga nositi naš križ. Omagujočemu daje moč, onemoglemu povečuje vzdržljivost (Iz 40,29). Tragični dogodki lahko doletijo kogarkoli. »Hitrim ni zagotovljena zmaga v teku, ne junakom zmaga v boju, ne modrim kruh, ne razumnim bogastvo, ne pametnim odobravanje, kajti vsakega od njih doletijo nepredvideni dogodki ob nepričakovanem času.« (Prd 9,11) Temeljni problem rezilientnosti je soočanje z dogodkom in usmerjanje pogleda. Sveto pismo nas uči, da je treba gledati naprej in ne nazaj, na to, kar je zgoraj, in ne na to, kar je spodaj. »Prosíte in vam bo dano! Išcite in boste našli! Trkajte in se vam bo odprlo! Kajti vsak, kdor prosi, prejme; in kdor išče, najde; in kdor trka, se mu bo od-

prlo. Ali pa: kdo med vami bo dal svojemu sinu kamen, če ga bo prosil kruha? Ali mu bo dal kačo, če ga bo prosil za ribo? Če torej vi, ki ste hudobni, znate svojim otrokom dati dobre darove, koliko bolj bo vaš Oče, ki je v nebesih, dajal dobro tem, ki ga prosijo.« (Lk 11,9–13)

Bog nam ne nalaga večjih bremen, kot jih lahko nosimo. Za tiste, ki so danes prepričani, da je vzgoja najtežji poklic, in obupavajo zaradi občutka nemoči, je sestra Favstina Kowalska vzklila: »Božje usmiljenje, ki prebujša upanje proti upanju, vate zaupam.« Jezus pa pravi: »Pridite k meni vsi, ki ste utrujeni in obteženi, in jaz vam bom dal počitek. Vzemite nase moj jarem in učite se od mene, ker sem krotak in v srcu ponižen, in našli boste počitek svojim dušam; kajti moj jarem je prijeten in moje breme je lahko.« (Mt 11,28–30)

Kaj danes vemo o rezilientnosti?

Rezilientnost je dinamičen proces, za katerega sta značilni splošna življenjska prilagodljivost in prožnost državljanov, ki kljub težavam ohranja svoj pričakovani razvoj. Pri tem imajo pomembno vlogo varovalni dejavniki znotraj posameznika in v njegovem družbenem okolju. Po mnenju Frankla je pomembno, da se pripravimo in odgovorimo na to, kar življenje terja od nas.

Foto: BS

Eva Maria Waibel je razvila antropološko podlago eksistencialne pedagogike na osnovi štirih Länglejevih stebrov: 1. zmorem v odnosu do sveta, 2. maram glede na osebne preference, 3. smem glede na druge in 4. naj bi delal glede na smisel življenja.¹ Vsak si sam izbere prostor pod soncem in v njem vzdrži, prenaša svoje slabosti, šibkosti oz. negativne strani.

Boris Cyrulnik že 30 let razlaga znanstveni psihološki koncept rezilientnosti, pri čemer gre za travmo, ki nas sprva ohromi in nas zlomi, ko pa se poberemo, gremo dalje spremenjeni. Rezilientnost ni enkrat, ampak razvojni proces, ki traja, pri čemer so dejavniki rezilientnosti raznoliki. Rezilientnost je nevrološke, psihološke, sociokulturne narave. Pri vsakem od nas bo rezilientnost drugačna glede na to, kaj se nam je dogajalo pred travmo. Čim bolj smo bili ranjeni, prizadeti, zlorabljeni, slabo izobraženi, živeli na družbenem robu, tem težje nam bo. Tisti pa, ki so se naučili občutka varnosti, bodo bolje in hitreje odzivni. Vse vojne so moralno ne-

pravične. Umirajo zlasti stari v domovih za ostarele. V vseh epidemijah, v obsežnih nesrečah se pojavi hierarhija moralnih vrednot in celo hierarhija človeških bitij.

Znano je, da ljubezen matere do otroka v smislu socialne bližine pogojuje tudi njegovo kasnejšo odpornost do bolezni. Cyrulnik ve, da je pandemija covid-19 travma, boj z nevidnim sovražnikom. Proti vidnemu sovražniku se vzdigne organiziran upor, ko gre za nevidnega, kot je npr. koronavirus, pa se zgodi, da iščemo krivce, grešne kozle med tistimi, ki so najmanj močni (stari, drugi narodi, begunci). V najboljšem primeru nam pandemija pomaga, da bomo zaživeljše boljše, da bomo manj trošili, našli drugo pot.²

Sklep

V prispevku smo razčlenili nekatere postavke odpornosti na okužbe s koronavirusom, ki izhajajo že iz antične filozofije, Svetega pisma, Cyrulnikove nevropsihologije in eksistencialne pedagogike. Vse

to predstavlja orodje za samopomoč pri obvladovanju nas samih. Na začetku pandemije so strokovnjaki še verjeli v manjši delež naravne prekuženosti prebivalstva, danes pa se najbolj zanesejo na večinsko precepljeno prekuženost. Eden izmed najboljših načinov pa je, da se ne izpostavlamo množičnim javnim shodom. Velja geslo zdravega življenja »zdrav duh v zdravem telesu«. Ljubeči odnosi so med najboljšimi zdravili. Naša odpornost vse leto niha od najmanjše do največje in spet nazaj. Pozimi smo manj odporni kot poleti, ker se manj gibljemo in se bolj nahajamo v zaprtih prostorih. Od nas je bilo odvisno, ali smo v času dve- do trimesečne karantene našli trdnost v sebi, kjer je izvor osebne imunosti. ◀

Opombe

1 Več o tem glej: predavanje Eve Marie Waibel *Existentielle Pädagogik* in o vzgoji za samovrednotenje na spletni strani: <https://www.youtube.com/watch?v=EyIZ78lZW0s>.

2 Več o tem glej na spletni strani: <https://www.20minutes.fr/societe/2766631-20200424-coronavirus-apres-crise-attachez-vous-plus-importance-tissage-lien-social-estime-boris-cyrulnik>.

Odgovorno ohranjajmo slovensko identiteto

■ **Erika Ašič**, univ. dipl. soc. del., je zaposlena v DKPS. V letu 2021 je bila koordinatorica organizacijskega odbora za pripravo mednarodne konference *Vzgoja za ljubezen do domovine in države*. Je urednica vseh treh e-zbornikov te konference ter ima dolgoletne izkušnje z delom v uredništvu revije *Vzgoja*.

V Društvu katoliških pedagogov Slovenije smo 20. 11. 2021 organizirali že 3. mednarodno konferenco Vzgoja za ljubezen do domovine in države, ki smo jo tokrat naslovili Odgovorno ohranjajmo slovensko identiteto. Konferenco smo zaradi zdravstvenih razmer izpeljali preko spletne aplikacije Zoom. Sodelovalo je okrog 130 udeležencev iz Slovenije, Argentine, Hrvaške, Italije, Avstrije, Nemčije, Švedske in Nizozemske.

Mednarodna konferenca 2021

V letu 2021, ko smo obeleževali 30 let samostojne države Slovenije, smo želeli spregovoriti o tem, kakšen je naš odnos do Slovenije, na čem temelji in kako v Sloveniji in po svetu ohranjamo slovenski jezik, kulturo in tradicijo, znanje in zgodovinski

spomin, saj so korenine Slovencev zrasle na skupnem geografskem področju. Konferenca je bila razdeljena na dva dela. V prvem delu sta nas po uvodnih pozdravih ravnateljice OŠ Stari trg pri Ložu ge. Sonje Jozelj, župana Loške doline g. Janeza Komidarja in predsednice DKPS ge. Marije Žabjek nagovorila ministrica

za izobraževanje, znanost in šport dr. Simona Kustec ter predsednik Državnega sveta RS g. Alojz Kovšca. Sledila so predavanja dr. Helene Jaklitsch, ge. Mojce Škrinjar, dr. Stjepana Šterca, g. Marcosa Finka in dr. Aleša Štrancarja. Vsak nas je nagovoril z drugačno vsebino, a vse se je neverjetno povežalo v celoto.